

ЎЗДІК ШЕТЕЛ КЛАССИКАСЫ

Әзиз
НЕСИН

Сиқыр айна

ӘҢГІМЕЛЕР

Аударған
Ғаббас Қабышұлы

FOLIANT
БАСПАСЫ

Астана – 2019

ӘОЖ 821.512.122
КБЖ 84 Қаз-44
Н 50

Несин, Әзиз

Н 50 Сикыр айна : әңгімелер / Аударған Ғ. Қабышұлы. – Астана :
Фолиант, 2019. – 344 б. – (Үздік шетел классикасы).

ISBN 978-601-338-249-4

Әзиз Несин – әлемдік әдебиет айдынында өзіндік қолтаңбасы бар тұғырлы жазушы. Ол қалам ұстаған 56 жылда әзіл-сықақ әңгімелерінің 34 жинағы, өлеңдерінің 5 жинағы, 8 романы мен 6 пьесасы жарық көрген. Бүкіл адамзатқа ортақ құнды дүниеге айналған оның әңгімелері белгілі жазушы, сатирик, аудармашы Ғаббас Қабышұлының көркем баяндауымен қазақ тілінде өз оқырманына жол тартып отыр.

Кітап көпшілік оқырманға арналған.

ӘОЖ 821.512.122
КБЖ 84 Қаз-44

ISBN 978-601-338-249-4

© Несин Ә., 2019
© «Фолиант» баспасы, 2019

ОҚЫРМАНДАРЫМА МЫҢ БІР СӘЛЕМ!

Сіздерге өмірімнен біраз сыр шертіп беруге рұқсат етіңіздер.

Әкем Стамбұлға он үш жасында Анатөлі маңындағы бір алыс ауылдан келіпті. Бірнеше жылдан соң шешеммен танысыпты, бейтаныс қалаға ол да Анатөлінің бір ауылынан жұдырықтай ғана қыз кезінде келсе керек. Жарық дүниені көруіме жәрдемші болған ол екеуі үлкен қалаға о қиыр мен бұ қиырдан келіп табысыпты.

Қашан, қайда туу мәселесінде менде, әрине, ерік болған жоқ. Ал мен мына өмірге келген 1915 жыл – тым қолайсыз түс – бірінші дүниежүзілік соғыстың ең қырғын сәті екен. Туған уақытым былай тұрсын, тіпті туған жерім Хейбелиадтың да аса қолайсыз болғанын қайтерсің – ол Патшазада аралдарының біреуі, жер бетінің жұмағы болған, ондай жерде мен сияқтылар тұруға тиіс болмаған. Әйтсе де мен қалтасы қалың қаһарлы түріктердің сол жұмағында туыпшын. Ал бұл дүниенің мықтылары кедейлерсіз күн көре алмайтыны анық қой, сондықтан біз Хейбелиадты мекендеп тұра беріппіз.

Өзімнің бай, текті, атақты әулеттен шықпағаныма күні бүгінге дейін шүкіршілік етіп жүрмін.

Маған Нүсрет деп арабша ат қойыпты, ол «Алладан медет» деген сөз көрінеді, шынында, маған лайық-ақ ат екен!..

Мен Алладан басқа кімнен рақым күтуге тиіс едім? Бүкіл үй ішіміз болып тек Алладан медет күтпедік пе?!

Баяғыда спартандар әлжуаз, дімкәс балаларын өлтіріп тастайды екен де, көнтері, төзімді балалары ғана өмір сүреді екен. Қазіргі кезде ондай іріктеуді өмір мен қоғам жүргізеді.

Егер ағайынды төрт ұлдан жалғыз қалғанымды айтсам, қаншалықты төзімді, тыртысқақ болғанымды түсінерсіздер. Шешем байғұс ұзақ өмір үшін, бақыт үшін жаратылған жарық дүниеде тіршілік тауқыметіне төтеп бере алмай әбден қалжырап, титықтап, ақыры жиырма алты жасында көз жұмды.

Мен он жастағы бозөкпе шағымда-ақ жазушы болуға бел байладым. Егер сол кезде дәл бүгінгідей ойлана білсем, өмірдің өзімді әлі талай тәлкек ететінін күні бұрын сезген де болар едім. Ал тұқымында әліпті таяқ деп білетін тірі пенде жоқ адам Түркиядай мешеу елде дәл сол тұста жазушы боп шықса, қандай ғаламат болар еді десеңізші!

Әкем де баласының болашағын ойлай білетін басқа әкелердей қамқор жан еді. Ол: «Шырағым, сен жазушы-мазушы дегенінді қой, күнкөрісінді ойла» дейтін. Амал не, әке тілін алмадым.

Ойға алған ісім көбінесе орындалмайтын болды, ал орындалатын істі мен ойға алмайтын болдым. Жазушылықты көксеп жүріп әскери киім кидім. Қолыма қалам орнына мылтық ұстатты. Ол кезде кедей-кепшіктің балалары әскери училищелерде ғана тегін оқи алатын. Мен де училищеге түстім, сөйтіп, азапты жолым басталып-ақ кетті.

1934 жылы бір заң шықты да, әрбір түрік өзіне аты-жөн алуға міндетті делінді. Кім қайсысын алса да ерікті болды. Бар пәле содан басталды. Өліп бара жатсаң аузыңа су тамызбайтын сарандар «Жомарт» деген атқа жармасты, сужүректер «Ержүрек» болып, жатыпшіер жалқаулар «Елгезек» болып шыға келді. Шимайлап қол қойғаны болмаса, өз

төтесінен хат та жаза алмайтын бір мұғалім «Ғұлама» дегенді иемдене қойды!

Ал маған тым болмаса бір уақ өркештеніп жүрерлік дені дұрыс аты-жөн бұйырмады, сонсоң «Несин» дегенді ала салдым. Жұрт атап шақырып сөйлескен сәттерде өзімнің кім екенімді, не екенімді ойлап жүрейінші деп ұйғардым.

1937 жылы маған офицер дәрежесі берілгенде, сірә, Наполеонмен теңескен-ақ шығармын деп ойладым. Ол кездегі жас офицер атаулының бәрі өзін Наполеонға балайтын. Даңққұмарлық кейбіреулердің сүйегіне сіңген сырқатқа айналады. Ондай әрі қауіпті, әрі жұқпалы дерттен тезірек айығуға тырысу керек. Ол сырқаттың мынадай белгілері бар: даңққұмарлыққа шалдыққандар Наполеонның жеңісін ғана ойлайды, жеңілісін ұмытады. Олар оң қолды омырауға сұғып сіресіп тұрады да, карта бетін қызыл қарындашпен оскылап, дүние жүзін бес минутта жаулап алады. Шатылған ойдан шақшадай бастары шарадай болады, төңірегіндегілердің берекесін кетіреді. Сырқаттың созылмалы түрі де ұшырасады. Өзін: Ақсақ Темір, Шыңғысхан, Аттила, Ганнибал, Мольтке немесе – бетсізге дауа бар ма – Гитлермін деп ойлайтындар өте-мөте қауіпті сырқатқа ұшыраған болады.

Жиырма үш жастағы желөкпе офицер шағымда мен де қызыл қарындашпен картаны тілгілеп, дүние жүзін күніне бірнеше рет жаулап алып жүрдім. Бірақ, сәтін салғанда, сырқатым бір жарым жылға ғана созылды, асқына қойған жоқ.

Әңгіме жазуды әскерде жүргенде-ақ бастадым. Ол тұста әскери адамдардың баспасөзге оны-мұны жазғанын ешкім құптамайтын. Сондықтан әңгімелеріме Әзиз деп әкемнің қолын қоюға мәжбүр болдым. Сол бүркеншік ат ақырында Нұсрет екенімді ұмыттырып, Әзиз Несин болып кеттім.

Көптеген жазушылар сияқты, мен де қадамды өлең жазудан бастадым. Бірде Назым Хикмет өлеңдерімнің нашар еке-

нін айтып, оған уақыт кетірмеуге кеңес берді. «Сен әңгіме жаз, роман жаз» деді ол. Жастық жаза баспай жүре ме: «Назым Хикмет менің өлең жазғаныма іштарлық жасады-ау» деп ойладым. Ал қазір әлдекім менен «Өлең жазуды неге қойып кеттіңіз?» дей қалса, оған: «Түркияда өлеңмен жан сақтай алмайсың» дер едім. Әйтпесе, шынымды айтсам, поэзиямен шұғылдануды қойған бір ғана себебім: өз басым әдебиеттің бұл түрін шексіз қастерлеймін. Әлдекім менің өлеңдерімді әлі ұмытпаған болса, оған таңданбай-ақ қойыңыздар, өйткені ол өлеңдерім әйелдің атынан шыққан болатын. Кезінде ол «байғұс әйелге» ғашықтық хат жаңбырдай жауғанын да жақсы білемін.

Тұңғыш әңгімемді жаздым да, журналға алып бардым. Редакторы бір қызық кісі екен, оқыған жұрт жылайтын шығар деп ойлаған әңгімеме ол сақылдап кеп күлді де: «Бәрекелді!.. Тамаша!.. Осындай етіп жазып, бізге әкеліп түр!..» деді.

Менің таусылмас таңданысым басталды. Әңгімелерімді оқыған жұрт жылаудың орнына күлетін болды. Сонсоң мен көңілсіз әңгіме жазып күлдіруге төселіп алдым. Дегенмен қазір атағы шыққан әзілқой болсам да, әзіл-әжуаның не екенін тап басып айтып бере алмаймын. Әзіл әңгіме қалай жазылатынын жұрт менен жиі сұрайды. Әлде солар менен әңгіме жазудың дайын рецептін, болса тіпті жұта салатын таблеткаларын алсақ дей ме екен?.. Тәжірибемнен тартып, жауапкершілікке сайдырып айтайын: Шырағым, әзіл-әжуа – ойыншық емес.

1945 жылы мен қызмет істеп жүрген «Таң» газеті өкімет орындарының айтағына ерген әлдебір сойқандардың соққысына ұшырады да, жұмысымнан айырылып қала бердім. Жұмыс таба алмай ұзақ сенделдім. «Әзиз Несин» деп қол қойылған әңгімелерді тірі пенде алмайтын болды. Газет-журналдарға оны-мұны жазу үшін әр түрлі бүркеншік атпен қол қоюыма тура келді. Сол тұстағы бүркеншік аттарымның